

УДК 338.48

JEL Z32; Z33; M31

DOI: 10.31471/2409-0948-2024-2(30)-126-134

Сімків Лілія Євгенівна
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри туризму, рекреації та регіонального розвитку
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
76019, Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15
e-mail: simkivlilya@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8270-237X>

Шульц Світлана Леонідівна
доктор економічних наук, професор,
завідувач відділу регіональної економічної політики
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України»
79026, Львів, вул. Козельницька, 4
e-mail: swetshul@i.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5603-5603>

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Анотація. Стаття присвячена розробці стратегічних пріоритетів інклюзивного туризму в Україні. Визначено, що інклюзивний туризм – це крок до створення суспільства, де кожен має право на повноцінний відпочинок і подорожі, незалежно від своїх фізичних можливостей. Цей вид туризму є перспективним напрямком, який може значно розширити аудиторію туристичних послуг, стимулювати розвиток економіки, підвищити імідж держави як гостинної та інклюзивної країни на міжнародній арені тощо. Визначено ключові проблеми розвитку інклюзивного туризму в Україні, які перешкоджають повноцінному відпочинку та особистісному зростанню людей з особливими потребами.

Для комплексної оцінки перспектив розвитку інклюзивного туризму в Україні в статті використано метод SWOT-аналізу, який дозволив систематизувати інформацію про внутрішні (сильні сторони та слабкі сторони) та зовнішні фактори (можливості та загрози), які впливають на розвиток цього напрямку. Результати такого аналізу стали основою для розробки пріоритетних напрямів розвитку інклюзивного туризму в Україні, що включають конкретні цілі, завдання та заходи, спрямовані на подолання слабких сторін, використання можливостей та мінімізацію загроз. Обґрунтовано, що метою розвитку інклюзивного туризму є забезпечення рівного доступу до туристичних послуг для всіх громадян, незалежно від фізичних, сенсорних, інтелектуальних, психічних або вікових особливостей. Відповідно до окресленої мети визначено стратегічні цілі, кожна з яких містить перелік завдань для їх досягнення. Запропоновані цілі базуються на врахуванні комплексу завдань, реалізація яких сприятиме соціальній інтеграції людей з інвалідністю та розширенню їх доступу до культурних благ. Акцентується увага, що виконання окреслених завдань пов'язане з рядом ризиків (недостатнє фінансування; відсутність єдиних державних стандартів доступності; відсутність кваліфікованих кадрів; відсутність координації між різними державними органами та організаціями, відповідальними за розвиток інклюзивного туризму; стереотипи та дискримінація; політична та економічна нестабільність тощо), що потребують урахування.

Ключові слова: інклюзивний туризм, людей з інвалідністю, безбар'єрне середовище SWOT-аналіз, стратегічні пріоритети.

Simkiv Liliia Yevgenivna
Doctor of Economics, Professor
Professor of the Department of Tourism, Recreation and Regional Development
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas
76019, Ivano-Frankivsk, St. Carpathian, 15
e-mail: simkivlilya@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8270-237X>

Shults Svitlana Leonidivna
Doctor of Economics, Professor
Head of the Department of Regional Economic Policy
Dolishniy Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine
79026, Lviv, St. Kozelnytska, 4
e-mail: swetshul@i.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5603-5603>

STRATEGIC PRIORITIES FOR THE DEVELOPMENT OF INCLUSIVE TOURISM IN UKRAINE

Abstract. The article is devoted to the development of strategic priorities of inclusive tourism in Ukraine. It was determined that inclusive tourism is a step towards creating a society where everyone has the right to a full-fledged rest and travel, regardless of their physical capabilities. This type of tourism is a promising direction that can significantly expand the audience of tourist services, stimulate the development of the economy, increase the image of the state as a hospitable and inclusive country in the international arena, etc. The key problems of the development of inclusive tourism in Ukraine, which prevent a full-fledged rest and personal growth of people with special needs, have been identified.

For a comprehensive assessment of the prospects for the development of inclusive tourism in Ukraine, the article uses the SWOT analysis method, which made it possible to systematize information about internal (strengths and weaknesses) and external factors (opportunities and threats) that affect the development of this direction. The results of such an analysis became the basis for the development of priority directions for the development of inclusive tourism in Ukraine, which include specific goals, tasks and measures aimed at overcoming weaknesses, using opportunities and minimizing threats. It is substantiated that the goal of the development of inclusive tourism is to ensure equal access to tourist services for all citizens, regardless of physical, sensory, intellectual, mental or age characteristics. In accordance with the outlined goal, strategic goals are defined, each of which contains a list of tasks for their achievement. The proposed goals are based on taking into account a set of tasks, the implementation of which will contribute to the social integration of people with disabilities and the expansion of their access to cultural goods. It is emphasized that the implementation of the outlined tasks is associated with a number of risks (insufficient funding; lack of uniform state accessibility standards; lack of qualified personnel; lack of coordination between various state bodies and organizations responsible for the development of inclusive tourism; stereotypes and discrimination; political and economic instability etc.) that need to be taken into account.

Keywords: inclusive tourism, people with disabilities, barrier-free environment, SWOT analysis, strategic priorities.

Постановка проблеми. Інклюзивний туризм в Україні є перспективним напрямком, який відкриває нові можливості для розвитку туристичної індустрії та забезпечення рівних прав для всіх людей, незалежно від їхніх фізичних можливостей. Інклюзивний туризм – це не просто тренд, а необхідність, яка відповідає сучасним викликам та

потребам суспільства. Внаслідок російської агресії в Україні значно зросла кількість людей з особливими потребами. Так, якщо в 2021 р. у державі проживало 2,7 млн. людей з інвалідністю, то зараз цей показник сягнув 3 млн. осіб і зберігає тенденцію до зростання [1]. Така ситуація потребує посиленої уваги до осіб з обмеженими можливостями та забезпечення їм безбар'єрного простору. За таких умов саме інклюзивний туризм може стати мотиваційним засобом їх реабілітації та фізичного оздоровлення. Однак, розвиток інклюзивного туризму в Україні – це не лише питання забезпечення прав людей з обмеженими можливостями, але й можливість розвитку туристичної галузі в цілому. Для досягнення успіху необхідні спільні зусилля держави, бізнесу та громадських організацій щодо подолання існуючих бар'єрів та створення умови для комфортного та безпечного відпочинку всіх категорій туристів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем розвитку інклюзивного туризму присвячені роботи провідних вітчизняних учених, зокрема Л. С. Безуглої, М. В. Белобородової, Г. В. Герасименко [2, 8, 9], С. Уліганця, Л. Мельник, У. Шинкаренко [3], С. Макаренка [4], Н. Влащенко [5], Л. Слатвінської [6], Моца А. А., Чумаков К. І., Олаг Н. К. [7], Чайка С. [8] та ін. В своїх працях автори досліджують різні аспекти інклюзивного туризму, включаючи правові бар'єри, доступність інфраструктури, соціальну інтеграцію, економічний вплив тощо.

Недостатньо вивченим залишається питання можливостей інклюзивного туризму у контексті соціальної інтеграції людей з інвалідністю у доступі до культурних цінностей та соціальних послуг та визначення стратегічних пріоритетів для розвитку цього напрямку.

Мета статті. Метою статті є дослідження особливостей інклюзивного туризму в Україні та визначення стратегічних пріоритетів його розвитку, які спрямовані на розвиток доступної туристичної інфраструктури, створення інклюзивних туристичних маршрутів та розробку спеціальних програм для різних категорій людей з інвалідністю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інклюзивний туризм є важливою складовою сучасного туристичного ринку, яка передбачає створення умов для подорожей та відпочинку всіх людей, незалежно від їхніх фізичних, сенсорних, інтелектуальних або психічних особливостей. Цей вид туризму може стати значним джерелом доходів для туристичної індустрії. Туристи з обмеженими можливостями стають постійними клієнтами, коли знаходять туристичне місце, яке відповідає їхнім потребам. Їхня відпустка може бути більш тривалою і вони, як правило, не подорожують самі, а в супроводі опікунів. Залучення такої категорії туристів розширює ринок, стимулюючи розвиток місцевої економіки, створюючи нові робочі місця та сприяючи розвитку інфраструктури. Крім того, розвиток інклюзивного туризму підвищує імідж держави як гостинної та інклюзивної країни на міжнародній арені. Це сприятиме залученню більшої кількості міжнародних туристів та інвесторів і підвищенню конкурентоспроможності країни на світовому туристичному ринку.

Європейський ринок туризму для людей з особливими потребами є добре розвиненим і прибутковим. Завдяки великій кількості спеціалізованих туроператорів, туристи з інвалідністю мають широкий вибір доступних маршрутів та подорожей. Інтернет-ресурси надають детальну інформацію про доступність міст та архітектурних пам'яток, що полегшує планування подорожей.

В Україні цей напрямок туризму тільки починає розвиватися, проте вже має значний потенціал. Для повної інтеграції людей з інвалідністю необхідно створити безбар'єрне середовище, яке забезпечить їм рівні можливості з іншими громадянами. Це передбачає адаптацію всіх сфер життя, зокрема можливість без ускладнень користуватися усіма елементами інфраструктури, відвідувати будь-які об'єкти житлового та громадського призначення, вільно пересуватися транспортом, користуватися засобами зв'язку та мати доступ до інформації [6]. Створення безбар'єрного середовища – це лише перший крок до повної інклюзії. Важливо також змінювати ставлення суспільства до людей з інвалідністю.

Саме інклюзивний туризм сприятиме зменшенню ізоляції людей з обмеженими можливостями в суспільстві, дозволяє виходити за межі свого звичного середовища та відкривати для себе нові можливості. Такий вид туризму створює умови для реструктуризації соціальної культури, правил і норм поведінки, допомагає подолати стереотипи та упередження щодо людей з обмеженими можливостями [7].

Оскільки люди з інвалідністю складають значну частину потенційних туристів, створення безбар'єрного середовища в туристичній сфері є не лише моральним обов'язком, а й вигідним бізнесом.

Розвиток інклюзивного туризму в Україні стримується низкою невирішених проблем, які перешкоджають повноцінному відпочинку та особистісному зростанню людей з особливими потребами. Серед таких проблем слід назвати недостатній розвиток спеціалізованої туристичної інфраструктури; відсутність достатньої інформації про об'єкти інклюзивного туризму серед туроператорів, працівників туристичної сфери та суспільства загалом; відсутність законодавчої бази та стандартів, які б регулювали питання інклюзивного туризму на національному рівні; стереотипи та упередження щодо людей з інвалідністю, що часто перешкоджають їх інтеграції в туристичну сферу; недостатня підтримка з боку держави, оскільки особи з обмеженими можливостями зазвичай мають низький рівень доходу, що потребує розробки та реалізації соціальних ініціатив, залучення ресурсів приватних благодійних фондів або впровадження відповідних державних програм тощо [11].

Для проведення комплексної оцінки перспектив розвитку інклюзивного туризму в Україні доцільно використати метод SWOT-аналізу (табл. 1), що передбачає аналіз внутрішніх і зовнішніх факторів, які можуть вплинути на розвиток даного напрямку.

Таблиця 1

SWOT-аналіз розвитку інклюзивного туризму в Україні

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - зростання соціальної свідомості щодо потреб осіб з інвалідністю; - багата культурна спадщина та унікальні природні об'єкти, які можуть бути адаптовані для інклюзивного туризму; - досвід у реалізації інклюзивних проєктів в інших сферах (освіта та соціальна сфера); - існування багатьох туристичних об'єктів, які можуть стати основою для розробки інклюзивних туристичних маршрутів; - можливості для розвитку всіх видів інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму; - зростання конкуренції туристичних операторів; - підвищений інтерес до внутрішнього туризму через обмеження міжнародних подорожей; - розвиток сучасних технологій, які створюють нові можливості для забезпечення доступності туристичних об'єктів та послуг; - розвиток інклюзивного туризму може сприяти економічному зростанню регіонів та створенню нових робочих місць. 	<ul style="list-style-type: none"> - відсутність або недостатня кількість адаптованих туристичних об'єктів, готелів, ресторанів та транспортних засобів; - малодоступні вулиці і тротуари; - відсутністю єдиної бази об'єктів інклюзивного туризму; - висока вартість адаптації існуючих об'єктів до потреб людей з обмеженими можливостями; - стереотипи та дискримінація щодо людей з інвалідністю, що може ускладнювати їхню подорож; - відсутність кваліфікованих кадрів; - недостатній рівень підготовки працівників, що працюють в туристичній сфері до обслуговування туристів з обмеженими можливостями; - відсутність систематичного навчання та тренінгів для персоналу; - обмежені фінансові ресурси для розвитку інклюзивної інфраструктури; - відсутність достатніх грантових програм та державних субсидій для підтримки інклюзивних проєктів; - недосконалість нормативно-правової бази.

Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - зростання числа людей з обмеженими можливостями, які мають бажання подорожувати; - підвищення попиту на інклюзивні туристичні послуги з боку внутрішніх та міжнародних туристів; - покращення рівня обслуговування; - розвиток технологій для покращення доступності інформації та обслуговування туристів з обмеженими можливостями (мобільні додатки, онлайн-ресурси); - підтримка з боку бізнесу; - можливість виходу на нові ринки завдяки розвитку інклюзивного туризму шляхом створення спеціальних туристичних маршрутів та програм для людей з обмеженими можливостями.; - залучення нових груп туристів, які раніше не мали можливості подорожувати через обмежену доступність; - залучення міжнародних грантів, інвестицій та фінансових програм для підтримки інклюзивного туризму; - можливість отримання державної підтримки для реалізації інклюзивних проектів. 	<ul style="list-style-type: none"> - економічна та політична нестабільність; - конкуренція з боку інших країн, які можуть мати більш розвинену інклюзивну туристичну інфраструктуру та маркетингові стратегії; - соціальні та культурні бар'єри; - збільшення ціни на туристичні послуги, зменшення попиту; - недостатнє законодавче регулювання та підтримка інклюзивного туризму; - відсутність чітких стандартів та норм щодо доступності туристичних об'єктів.

Джерело: побудовано автором

Проведений SWOT-аналіз дозволяє визначити, що в Україні є значний потенціал для розвитку інклюзивного туризму. Отримані результати доцільно використати для розробки стратегічних пріоритетів розвитку інклюзивного туризму в Україні, які мають включати конкретні цілі, завдання та заходи, спрямовані на подолання слабких сторін, використання можливостей та мінімізацію загроз.

Основною метою розвитку інклюзивного туризму є забезпечення рівного доступу до туристичних послуг для всіх громадян, незалежно від фізичних, сенсорних, інтелектуальних, психічних або вікових особливостей. Відповідно до окресленої мети визначено стратегічні цілі, кожна з яких містить перелік завдань для їх досягнення (рис.1).

Стратегічним пріоритетом розвитку інклюзивного туризму в Україні має стати створення сприятливого законодавчого середовища. Для досягнення цієї цілі необхідно забезпечити виконання наступних завдань:

- розробка та прийняття законів, які забезпечують рівні права для всіх людей, у тому числі і для людей з обмеженими можливостями, у сфері туризму;

- спрощення процедури отримання дозволів та ліцензій для туристичних підприємств, що надають послуги людям з обмеженими можливостями.

Досягнення другої цілі «Створення безбар'єрного туристичного середовища» потребує виконання таких завдань:

- адаптація готелів, ресторанів, музеїв, транспортних засобів та інших туристичних об'єктів до потреб людей з обмеженими можливостями;

- надання інформації про доступність туристичних об'єктів різними форматами (шрифтом Брайля, аудіоописами, сурдоперекладом);

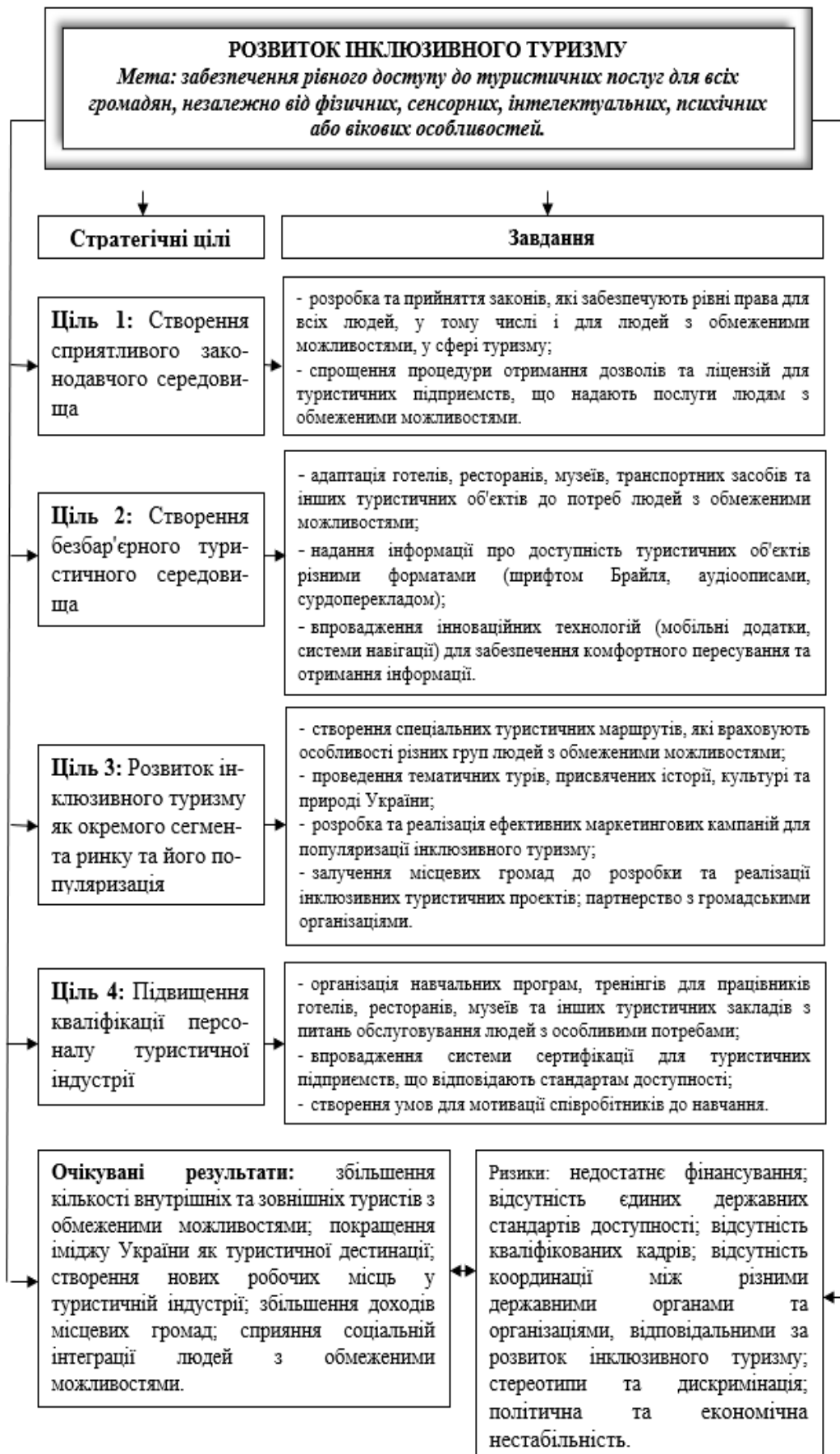

Рис. 1 - Стратегічні орієнтири розвитку інклюзивного туризму в Україні
Джерело: побудовано автором

- впровадження інноваційних технологій (мобільні додатки, системи навігації) для забезпечення комфортного пересування та отримання інформації.

Для досягнення третьої цілі «Розвиток інклюзивного туризму як окремого сегмента ринку та його популяризація» необхідним є виконання наступних завдань:

- створення спеціальних туристичних маршрутів, які враховують особливості різних груп людей з обмеженими можливостями;

- проведення тематичних турів, присвячених історії, культурі та природі України;

- розробка та реалізація ефективних маркетингових кампаній для популяризації інклюзивного туризму;

- залучення місцевих громад до розробки та реалізації інклюзивних туристичних проєктів; партнерство з громадськими організаціями.

Ще одним стратегічним пріоритетом розвитку інклюзивного туризму в Україні є підвищення кваліфікації персоналу туристичної індустрії. Ключовими завданнями для його реалізації є:

- організація навчальних програм, тренінгів для працівників готелів, ресторанів, музеїв та інших туристичних закладів з питань обслуговування людей з особливими потребами;

- впровадження системи сертифікації для туристичних підприємств, що відповідають стандартам доступності;

- створення умов для мотивації співробітників до навчання.

Реалізації запропонованих завдань розвитку інклюзивного туризму в Україні передбачає досягнення наступних результатів:

- збільшення кількості внутрішніх та зовнішніх туристів з обмеженими можливостями;

- покращення іміджу України як туристичної дестинації;

- створення нових робочих місць у туристичній індустрії;

- збільшення доходів місцевих громад;

- сприяння соціальній інтеграції людей з обмеженими можливостями.

Виконання окреслених завдань пов'язане з рядом ризиків, що потребують урахування, серед яких можна назвати наступні: недостатнє фінансування; відсутність єдиних державних стандартів доступності; відсутність кваліфікованих кадрів; відсутність координації між різними державними органами та організаціями, відповідальними за розвиток інклюзивного туризму; стереотипи та дискримінація; політична та економічна нестабільність тощо.

Висновки. Розвиток інклюзивного туризму в Україні має величезний потенціал. Наша країна має багату історію, культуру та природу, які можуть бути цікавими для туристів з усього світу. Інвестуючи в інклюзивний туризм, ми не тільки покращуємо життя людей з інвалідністю, але й створюємо нові можливості для розвитку економіки та зміцнення міжнародного іміджу України.

Розвиток інклюзивного туризму в Україні є складним і багатогранним процесом, який вимагає спільних зусиль держави, бізнесу, громадських організацій та місцевих громад. Реалізація зазначених стратегічних цілей дозволить зробити Україну більш доступною та привабливою для туристів з різними потребами та сприятиме розвитку інклюзивного суспільства.

Література

1. В Україні налічується 3 мільйони людей з інвалідністю. URL: <https://minre.gov.ua/2023/09/22/v-ukrayini-nalichuyetsya-3-miljony-lyudej-z-invalidnistyu/> (дата звернення: 15.08.2024).

2. Безугла Л. С., Белобородова М. В., Герасименко Т. В. Формування інклюзивно-реабілітаційного туризму в Україні. *Інновації та технології в сфері послуг і харчування*. № 2 (6). 2022. С. 20-25.
3. Уліганець С., Мельник Л., Шинкаренко У. Безбар'єрний туризм як засіб фізичної рекреації для людей з інвалідністю на прикладі розробленого активного туру «Підкорення стихій». *Часопис соціально-економічної географії*. №30. 2021. С. 76-84.
4. Макаренко С. В. Інклюзивний реабілітаційно-соціальний туризм – новий вид реабілітації інвалідів в Україні. URL: <https://udpu.org.ua/files/news/2016/11/03/file/6-7-8-9.pdf> (дата звернення: 28.08.2024)
5. Влащенко Н. Проблеми та перспективи розвитку інфраструктури для потреб інклюзивного туризму. *Бізнес Інформ*. 2018. № 9. С. 122–126
6. Слатвінська Л. А. Перспективи розвитку інклюзивного туризму в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 5. URL: <http://www.du.nauka.com.ua/?op=1&z=1684> (дата звернення: 30.08.2024)
7. Моца А. А., Чумаков К. І., Олаг Н. К. Перспективи розвитку інклюзивного туризму в умовах війни та у повоєнний період. *Ефективна економіка*. 2023. № 10. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/2338/2371> (дата звернення: 02.09.2024)
8. Чайка С. Європейські практики інклюзивного туризму: досвід для України. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2022. Випуск 43, с. 189–196. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/43_2022/24.pdf (дата звернення: 02.09.2024)
9. Безугла Л. С., Герасименко Т. В., Андрусів У. Я. Інклюзивний туризм: Європейський досвід. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Том 8. № 3. С. 293 – 297.
10. Безугла, Л., Кувасва, Т., & Андрусів, У. Формування інклюзивного туризму територіальних громад як основа соціально відповідального маркетингу території. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (Серія: Економіка та управління в нафтогазовій промисловості)*. 2022. (1(25), 138–145.
11. Zelinska, H., Andrusiv, U., Protsyshyn, A., Vyshnevskaya, O., Dovgal, O., & Sydor, H. Innovative development of Ukraine: competitiveness of enterprise staff in the context of globalization changes. *Journal of Hygienic Engineering & Design*. 2022. 40. pp. 294- 303.

References

1. V Ukrayini nalichuyet'sya 3 mil'yony lyudey z invalidnistyu. [There are 3 million people with disabilities in Ukraine]. Retrieved from: <https://minre.gov.ua/2023/09/22/v-ukrayini-nalichuyetsya-3-miljony-lyudej-zinvalidnistyu/> [in Ukrainian].
2. Bezuhla L. S., Byeloborodova M. V., Herasyenko T. V. (2022). Formuvannya inklyuzyvno-reabilitatsiynoho turyzmu v Ukrayini [Formation of inclusive rehabilitation tourism in Ukraine]. *Innovatsiyi ta tekhnolohiyi v sferi posluh i kharchuvannya - Innovations and technologies in the field of services and food*, 2 (6), 20-25. [in Ukrainian].
3. Ulihanets S., Melnyk L., Shynkarenko U. (2021). Bezbar'yernyy turizm yak zasib fizychnoyi rekreatsiyi dlya lyudey z invalidnistyu na prykladi rozroblenoho aktyvnoho turu «Pidkorennya stykhiy» [Barrier-free tourism as a means of physical recreation for people with disabilities based on the example of the developed active tour «Subjugation of the Elements»] *Chasopys sotsialno-ekonomichnoyi heohrafiyi - Journal of socio-economic geography*, 30, 76-84. [in Ukrainian].
4. Makarenko S. V. Inklyuzyvnyy rehabilitatsiyno-sotsial'nyy turizm – novyy vyd rehabilitatsiyi invalidiv v Ukrayini [Inclusive rehabilitation and social tourism - a new type of rehabilitation of disabled people in Ukraine]. Retrieved from: <https://udpu.org.ua/files/news/2016/11/03/file/6-7-8-9.pdf> [in Ukrainian].

5. Vlaschenko N. M. (2018). Problemy ta perspektyvy rozvytku infrastruktury dlia potreb inkluzyvnoho turyzmu [Problems and prospects of infrastructure development for the needs of inclusive tourism]. *Business Inform*, 9. pp. 122–126. [in Ukrainian].
6. Slatvinska L. A. (2020). Perspektyvy rozvytku inkluzyvnoho turyzmu v Ukrayini. Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok [Prospects for the development of inclusive tourism in Ukraine. Public administration: improvement and development]. Retrieved from: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1684> [in Ukrainian].
7. Motsa A. A., Chumakov K. I., Olah N. K. (2023). Perspektyvy rozvytku inkluzyvnoho turyzmu v umovakh viyny ta u povoyennyi period [Prospects for the development of inclusive tourism in the conditions of war and in the post-war period]. *Efektivna ekonomika - Efficient economy*, 10. Retrieved from: <https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/2338/2371> [in Ukrainian].
8. Chayka S. (2022). Yevropeyski praktyky inkluzyvnoho turyzmu: dosvid dlya Ukrayiny [European practices of inclusive tourism: experience for Ukraine]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya filos.-politoh. Studiyi - Bulletin of Lviv University. Philosopher-political scientist series. Studio*, 43, 189–196. Retrieved from: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/43_2022/24.pdf [in Ukrainian].
9. Bezuhla L. S., Herasymenko T. V., Andrusiv U. Ya. (2023). Inkluzyvnyi turyzm: Yevropeyskyi dosvid. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*. 2023. Tom 8. № 3. S. 293 – 297 [in Ukrainian].
10. Bezuhla, L., Kuvaieva, T., & Andrusiv, U. (2022). Formuvannia inkluzyvnoho turyzmu terytorialnykh hromad yak osnova sotsialno vidpovidalnoho marketynhu terytorii. *Naukovyi visnyk Ivano-Frankivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu nafty i hazu (Seria: Ekonomika ta upravlinnia v naftohazovii promyslovosti)*, (1(25)), 138–145 [in Ukrainian].
11. Zelinska, H., Andrusiv, U., Protsyshyn, A., Vyshnevskaya, O., Dovgal, O., & Sydor, H. (2022). Innovative development of Ukraine: competitiveness of enterprise staff in the context of globalization changes. *Journal of Hygienic Engineering & Design*, 40. pp. 294– 303. [in English].